יום ו', ה' בתשרי תשע"ז (07 באוקטובר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

99 שנה להצהרת בלפור: המאבקים מאחורי הקלעים מתגלים מחדש

מודעה.

בין מדינה יהודית, מרכז תרבות והמושג המעורפל "בית לאומי": במלאת 99 שנה לפרסום הצהרת בלפור מגלה הספרייה הלאומית כי לא כל היהודים ראו בארץ ישראל את ביתם הלאומי

בברכה שפרסמה הרבנות ביפו נקרא ציבור המתפללים לשאת ברכת הודיה למלך אנגליה, המלך ג'ורג' החמישי ולשר החוץ ארתור בלפור.

*"ממשלת הוד מלכותו רואה בעין יפה את הקמתו של **מרכז תרבות יהודי בפלשתינה**".*
אם זה היה תלוי בחבר הפרלמנט הבריטי היהודי **סר פיליפ מגנוס**, כך היתה מנוסחת הצהרת בלפור, שפורסמה השבוע [היום, **י"ז בחשון** בשנת ה'תרע"ח] - לפני 99 שנה וסללה את הדרך להקמת מדינת ישראל.

מגנוס היה אחד המנהיגים היהודים שהתבקשו בידי הבריטים לחוות דעתם על טיוטת ההצהרה כמה שבועות לפני פרסומה ב–2 בנובמבר 1917. אך מגנוס, בניגוד לחלק מחבריו המכובדים חברי הקהילה היהודית בבריטניה, לא היה ציוני נלהב, בלשון המעטה. הוא ראה את ביתו הלאומי בבריטניה, לא בארץ ישראל.

ההתכתבות המרתקת בינו ובין הממשלה הבריטית על טיוטת ההצהרה שמורה בספרייה הלאומית בירושלים. לאחרונה, לקראת יום השנה ה–99 להצהרת בלפור, גילה אותה מחדש **ד"ר חזי עמיאור**, אוצר אוסף ישראל בספרייה.

לעמדותיו האנטי־ציוניות של מגנוס היה שותף גם פוליטיקאי בריטי־יהודי בכיר ממנו — **אדווין מונטגיו**, בן דודו של **הרברט סמואל**, הנציב הבריטי העליון הראשון בארץ ישראל. מונטגיו, שמונה באותה שנה (1917) למזכיר המדינה להודו, שלח ב–23 באוגוסט 1917 תזכיר לממשלת בריטניה, שבו ניסה למנוע את פרסום הצהרת בלפור בטענה שמדובר במסמך אנטישמי, שיזיק הן ליהודים והן למוסלמים.

"**אני חושש שמחאתי מאוחרת מדי**... אבל אני סבור שכשר יהודי בממשלה, אני זכאי להזדמנות להביע עמדות ייחודיות", כתב. בהמשך פירט את הסכנות שבהענקת בית לאומי לעם היהודי בפלשתינה. בראש הרשימה מנה את חששו מכך שמדינות העולם יגרשו את היהודים שחיים בתחומן וישללו את זכויותיהם,

"ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ ה' עֹז הִתְאַזָּר אַף-תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל-תִּמּוֹט."
מתוך פרק התהלים [צ"ג] שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום **ששי** בשבת

כניסת השבת	(ב"ש): 17^{58}	(י-ם): 17^{40}	(ת"א): 17^{55}	(חיפה): 17^{46}
צאת השבת	(ב"ש): 18^{54}	(י-ם): 18^{52}	(ת"א): 18^{53}	(חיפה): 18^{82}

פרשת השבוע: "וַיֵּלֶךְ" [דברים ל"א 1 - 30]
יום נעים ושבת שלום ומבורך!
הדף מוקדש ל**פדיון נפשם** של נעדרי וכלואי ישראל, ורפואתם השלמה **לכל** חולי ישראל

יום ו', ה' בתשרי תשע"ז (07 באוקטובר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

באומרן כי כעת, משיש ליהודים בית משלהם, עליהם לעבור לשם. "כשליהודים יהיה בית לאומי... פלשתינה תהפוך לגטו של העולם", הזהיר. "למה שהרוסים יעניקו ליהודי שוויון זכויות? ביתו הלאומי הוא פלשתינה."

מונטגיו הדגיש כי לדידו "אין אומה יהודית", והסביר: "לבני משפחתי, למשל, שחיים בארץ הזו (בריטניה) מדורות, אין שום סוג של קשר לאף משפחה יהודית בשום ארץ אחרת, מלבד העובדה שהם שייכים, ברמה זו או אחרת, לאותה דת". כדי להבהיר את כוונתו, כתב כי יהודים שחיים בשני מקומות שונים הם כמו "נוצרי־אנגלי" ו"נוצרי־צרפתי" — חולקים אותה הדת, אך לא אותו הלאום.

לצד זאת, התריע מפני גורלם של הערבים החיים בפלשתינה עם הפיכתה ל"בית לאומי" לעם היהודי. "אני מניח שהמשמעות תהיה כי המוסלמים והנוצרים יפנו את מקומם לטובת היהודים, אשר יקבלו עדיפות ויהנו מזיקה מיוחדת לפלשתינה, באותו האופן שבו אנגליה קשורה לאנגלים וצרפת לצרפתים", כתב. הוא הוסיף: "המוסלמים בפלשתינה יהפכו זרים, בדיוק כפי שהיהודים יהפכו זרים בכל מדינה מחוץ לפלשתינה."

כפי שגילה ד"ר עמיאור, ההתכתבות היתה חלק ממערך שלם של חילופי דעות ומחשבות שהתנהל באותה תקופה בין בריטים ויהודים, חלקם ציונים וחלקם לא, בעניין גיבוש הנוסח הסופי של הצהרת בלפור. יש שיראו בכך תיעוד לא רלוונטי, שאבד עליו הכלח. אחרים סבורים שהדיון המחודש בהצהרת בלפור, בין היתר לאור **האיום הפלסטיני לתבוע בגינה את בריטניה**, החזיר את העניין המחקרי בתכתובות האלה גם ממרחק של 99 שנים.

טיוטות ונוסחים שונים להצהרה החלו להחליף ידיים עוד בקיץ 1917, כשבהסתדרות הציונית דנו בקדחתנות בליטוש הנוסח הטוב ביותר של ההצהרה שביקשו לקבל מהבריטים. נוסחים שונים נכתבו, רעיונות רבים הוחלפו, ולבסוף, ב–13 ביולי, נחתמה טיוטה שבמרכזה "הקמת פלשתינה שלמה (an integral Palestine)בתור מדינה יהודית ובתור בית לאומי של העם היהודי."

בנוסח הטיוטה הזה הדגישו המנהיגים הציונים כי "מדינה יהודית מובנה לא מדינה אשר אזרחיה יהיו רק יהודים, כי אם מדינה, **אשר אופיה הלאומי השולט** (its dominant national character) **יהיה**, עם התגשמות תקוות מייסדיה, **יהודי**, כמו שאופיה הלאומי השולט של אנגליה הוא אנגלי, של קנדה — קנדי, של אוסטרליה — אוסטרלי."

אלא שהבריטים לא נענו בחיוב לבקשת הציונים ובאוקטובר 1917, בנוסח הטיוטה ששלחו לכמה מנהיגים יהודים, ומגנוס ביניהם, **לא היה זכר לניסיון לייהד את פלשתינה כולה**.
כל מלה כאן חשובה. כל ניואנס הוא בעל השפעה וכל פסיק תורגם לימים למחלוקות שלא תמו עד היום. "ממשלת הוד מלכותו רואה בעין יפה הקמת בית לאומי לגזע היהודי בפלשתינה", נכתב בנוסח הזה. "בית לאומי" — ולא "מדינה", כפי שביקשו הציונים. **הבחירה במונח "בית לאומי" אינה מקרית**.

"ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ ה' עֹז הִתְאַזָּר אַף-תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל-תִּמּוֹט."
מתוך פרק התהלים [צ"ג] שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום **ששי** בשבת

כניסת השבת	(ב"ש): 17^{58}	(י-ם): 17^{40}	(ת"א): 17^{55}	(חיפה): 17^{46}
צאת השבת	(ב"ש): 18^{54}	(י-ם): 18^{52}	(ת"א): 18^{53}	(חיפה): 18^{82}

פרשת השבוע: "וַיֵּלֶךְ" [דברים ל"א 1 - 30]

יום נעים ושבת שלום ומבורך!

הדף מוקדש ל**פדיון נפשם** של נעדרי וכלואי ישראל, ורפואתם השלמה **לכל** חולי ישראל

יום ו', ה' בתשרי תשע"ז (07 באוקטובר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

"ל'בית לאומי' אין משמעות משפטית ברורה ומחייבת", מסביר ד"ר עמיאור. הבחירה בו, לדבריו, נועדה ליצור ערפול סביב ייעודה של הארץ.

גם הביטוי "גזע יהודי" שהופיע בטיוטה מעניין, אף שנזנח לטובת "עם יהודי" בנוסח הסופי של ההצהרה. **פרופ' שלמה אבינרי**, חתן פרס ישראל בחקר מדע המדינה, מסביר כי במאה ה–19 נהוג היה להשתמש במלה "גזע" במשמעות נייטרלית הדומה לזו של המלה "עם", ללא המטען השלילי המוכר לנו. לפי אבינרי, ייתכן כי הפקידים הבריטים שהשתמשו במלה "גזע" כעת, בשליש הראשון של המאה ה–20, לא היו מודעים למשמעויות השליליות החדשות שבהן הוטענה המלה.

למה בכל זאת שונתה המלה "גזע" ל"עם" בגרסה הסופית של הצהרת בלפור? אבינרי מעלה השערה, שמנהיגים יהודים ואולי גם ליברלים שאינם יהודים, יזמו את החלפת המושגים כדי להתרחק מעמדות גזעניות, שזוהו כבר אז עם ימין פוליטי ועם מפלגות אנטישמיות.

מגנוס, כך או כך, לא אהב את הטיוטה ששלחו אליו הבריטים, משום שסבר כי ליהודים אין כל שאיפות לאומיות משותפות, לא כל שכן בארץ ישראל — בין אם כגזע או כעם. להשקפתו, מאז הכיבוש הרומי של פלשתינה חדל העם היהודי להיות גוף פוליטי. בראייתו, מה שמשותף ליהודים בני ארצות שונות הוא הדת בלבד. **"אני לא מסכים שהיהודים רואים בעצמם אומה", כתב. "צירוף המלים הזה אינו רצוי ואינו מדויק"**, הוסיף.

כחלופה, הציע את הנוסח הבא: "הקמת מרכז תרבות יהודי בפלשתינה". ד"ר עמיאור מהספרייה הלאומית מזכיר בהקשר זה את הציונות הרוחנית שהגה אחד העם, אשר טען כי ארץ ישראל לא באה לפתור את השאלה הקיומית של היהודים כפרטים אלא את הבעיה הרוחנית והתרבותית של העם היהודי.

אבל מגנוס לא הסתפק בכך. הוא הזהיר את הבריטים כי אם יצהירו על נכונותם להקים ליהודים — ורק להם — "בית לאומי בפלשתינה", הדבר עלול להתפרש כתמיכה בהעברת השלטון בארץ זו לידי היהודים. בתרחיש זה, הזהיר מגנוס, עלולה להתפרץ אלימות באזור.

כדי לחזק את טענתו, שליהודים לא מגיע "בית לאומי", **ניסה מגנוס להפחית בערכה של התנועה הציונית ותיאר אותה כגוף חדש יחסית, שקם רק משום שיהודי רוסיה לא נהנו מזכויות שוות ולא הורשו לקיים את מנהגיהם הדתיים.** "יהודי ספרד ופורטוגל, בשיא שגשוגם, לא ניסו לנצל את השפעתם כדי להבטיח לעצמם 'בית לאומי בפלשתינה'. הם לא עשו זאת גם אחרי שגורשו מארצותיהם", כתב מגנוס. [לא בדיוק כך. תחילת תנועת "שיבת ציון" החדשה מזוהה במאמץ ליישב את הארץ כאחת החלופות ליישובם של יהודים אלה שגורשו מספרד. מג]

"ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ ה' עֹז הִתְאַזָּר אַף-תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל-תִּמּוֹט."
מתוך פרק התהלים [צ"ג] שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום **ששי** בשבת

כניסת השבת	(ב"ש): 17^{58}	(י-ם): 17^{40}	(ת"א): 17^{55}	(חיפה): 17^{46}
צאת השבת	(ב"ש): 18^{54}	(י-ם): 18^{52}	(ת"א): 18^{53}	(חיפה): 18^{82}

פרשת השבוע: "וַיֵּלֶךְ" [דברים ל"א 1 - 30]

יום נעים ושבת שלום ומבורך!

הדף מוקדש ל**פדיון נפשם** של נעדרי וכלואי ישראל, ורפואתם השלמה **לכל** חולי ישראל

יום ו', ה' בתשרי תשע"ז (07 באוקטובר)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

בהמשך מכתבו, הוא קרא לממשלת בריטניה להתייעץ עם התושבים הקיימים בפלשתינה, קרי ערביי הארץ, "באשר לשלטון תחתיו הם מעדיפים לחיות", כדי "לשמור על האיזון ההוגן בין העדות הנוצריות, היהודיות והמוסלמיות."

מגנוס אמנם לא שיכנע את הבריטים לאמץ את המונח "מרכז תרבות יהודי", אך הוא בכל זאת יכול לרשום לעצמו הצלחה בהשפעה על הנוסח הסופי של הצהרת בלפור. נוסח זה כולל הבהרה מורחבת, שלפיה אין בהקמת הבית הלאומי היהודי בארץ ישראל משום פגיעה בזכויותיהם האזרחיות של יהודים במדינות אחרות. "בכך נעתרה הממשלה לבקשותיהם של היהודים מתנגדי הציונות, בהם מגנוס", אומר ד"ר עמיאור.

בסופו של דבר, [כאמור, היום] ב–2 בנובמבר 1917, בתום כמה חודשים של מגעים בין ממשלת בריטניה ו**המשלחת הציונית בראשות ד"ר חיים ויצמן**, לימים נשיאה הראשון של מדינת ישראל, העניק הלורד ארתור ג'יימס בלפור, שר החוץ של בריטניה, ללורד רוטשילד את ההצהרה המדינית המפורסמת: "ממשלת הוד מלכותו רואה בעין יפה הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל". בית לאומי בארץ ישראל — ולא ארץ ישראל כבית לאומי. גם זה שינוי קטן בעל משמעות גדולה.

הצהרת בלפור, שבישראל רואים בה המסמך המכונן שסלל את הדרך להקמתה, כלל לא שמורה בארץ. ב–1924 נשאל רוטשילד האם המכתב המקורי ששלח לו בלפור נמצא בידו. רוטשילד השיב כי בשל החשיבות ההיסטורית שלה, הוא ראה לנכון להפקיד את ההצהרה במקום שבו תישמר היטב: המוזיאון הבריטי. [**מקור**]

"ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ ה' עֹז הִתְאַזָּר אַף-תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל-תִּמּוֹט."
מתוך פרק התהלים [צ"ג] שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום **ששי** בשבת

כניסת השבת	(ב"ש): 17^{58}	(י-ם): 17^{40}	(ת"א): 17^{55}	(חיפה): 17^{46}
צאת השבת	(ב"ש): 18^{54}	(י-ם): 18^{52}	(ת"א): 18^{53}	(חיפה): 18^{82}

פרשת השבוע: "וַיֵּלֶךְ" [דברים ל"א 1 - 30]

יום נעים ושבת שלום ומבורך!

הדף מוקדש ל**פדיון נפשם** של נעדרי וכלואי ישראל, ורפואתם השלמה **לכל** חולי ישראל